

sluit alle mogelijkheid om een „leven van Jezus“ te leven, uit. De gedachte daaraan kan alleen bij dien mensch opkomen en post vallen, die geen oog heeft voor de gansch eenige en aparte positie van Jezus Christus.

Maar dan moet ook alle poging in die richting worden gestempeld als goddeloos. Door al die nabootsers wordt Christus dan op het hevigst miskend en smaadheid aangedaan.

Misschien zal iemand meenen, dat de gedachte aan imitatie toch wel steun vindt in het woord van Petrus: „Maar indien gij, het goede doende en lijdende, verdragen zult, is dat genade bij God. Want daartoe werdt gij geroepen, omdat ook Christus voor u geleden heeft, u een voorbeeld nalatende, opdat gij in Zijn voetsporen zoudt volgen.“ (1 Petr. 2:20 en 21, vert. Prof. Greijdanus).

Maar, nauwkeurig bezien, ontneemt deze Schrift-plaats juist allen grond aan eenig imitatie-ideaal. Allereerst wijst Prof. Greijdanus bij de bespreking van deze plaats erop, dat niemand hier lezen mag, dat het lijden zelf als voorbeeld moet worden nagestreefd. Want „dat lijden van Christus was een lijden tot de verzoening en wegneming van onze zondenschuld“.

Vervolgens: „Maar dat doet hieraan niet tekort, dat de wijze van Zijn lijden aan de geloovigen doet zien, op welke wijze, zij datgene, wat hun onrechtvaardig wordt aangedaan, behooren te verdragen. Over die wijze van daaronder te verkeerren, gaat het hier.“ (Spaifeering door mij, J. K.).

Nu heb ik er reeds op gewezen, dat Christus in Zijn prediking de zaak van de navolging Gods heeft behartigd. Niet maar door die ons voor te houden als Mozes, die de wet gegeven heeft, maar ook en bovenal, want daarin is Hij juist de meerdere van Mozes, door zelf de onberispelijke navolger Gods te zijn. Hij was zelf immers „geworden onder de wet“, opdat Hij, die wet niet maar predikend, maar die ook volbrengend, de Leidsman onzer zaligheid zijn zou. In dat zelfde wetspoot, waarin Hij wandelde, hebben wij nu te wandelen uit dankbaarheid.

En daarin is Hij ons zeker ten voorbeeld. Daarom wordt in Hebr. 12 Christus genoemd degene, die ons „in het geloof voorging, die het tot zijn hoogtepunt bracht.“ (vert. Prof. Grosheide).

Maar dat heeft niets met imitatie te maken. Al zijn we allen gehouden de wet te doen, dat wil geenszins zeggen, dat we elkander moeten trachten te imiteeren.

Om het belang der zaak gebruik ik een voorbeeld.

Een soldaat ontvangt orders van een officier. Die officier wordt zelf weer gecommandeerd door een generaal. Nu kan ongetwijfeld de gehoorzaamheid van den officier aan den generaal, ten voorbeeld strekken voor den soldaat. Neemt hij dien officier tot voorbeeld, dan zal hij de ontvangen orders stipt uitvoeren. Maar dan gaat hij zich niet als officier aanstellen of gedragen. De gehoorzaamheid van den officier kan alleen tot voorbeeld zijn.

Zoo is Christus' doen en laten voor ons geen voorbeeld, maar de gehoorzaamheid, die Hij aan God steeds heeft betoond.

Houden we dat in het oog, dan weten we ook raad met de reeds geciteerde Schriftplaatsen, waarin sprake is van navolging van Paulus of van Abraham. Er is geen sprake van, dat we daarin een poging zouden moeten zien om Christus als Leidsman te verdringen. Paulus zelf zegt het immers zoo: „Wordt mijn navolgers, gelijk ook ik Christus (navolg)“. (Vert. Prof. Grosheide).

Prof. Grosheide zegt van deze woorden: „In zijn leven toont de Apostel, wat Christus van de Zijnen vraagt. Daarom alleen kan hij zeggen: wordt mijn navolgers.“

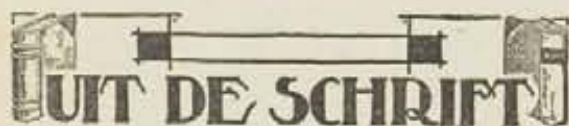
Zoals dus Christus in Zijn oproep tot navolging in felle ons navolgers Gods wil doen zijn, zoo wil Paulus door zijn vermaning de gemeente te Corinthe Christus doen navolgen.

Jezus, zingen de menschen, Jezus, 'k wil U ned'rig volgen, waar Uw hand mij heidenleidt. Zij en wij zullen dat niet vermogen te doen dan wanneer we in Hem gelooven, Hem erkennen als den Christus, den van God verordineerden en gezalfden Profeet en Priester en Koning.

Hij is het licht der wereld: wie Hem volgt, zal in de duisternis niet wandelen, maar zal het licht des levens hebben.

Y.

J. K.

De wereld toont, dat zij „wereld“ is.

Hij was in de wereld, en de wereld is door Hem gemaakt; en de wereld heeft Hem niet gekend. Joh. 1:10.

Waar in dit zeer belangrijke woord van den apostel Johannes de nadruk op vallen moet?

Op de kracht misschien, waarmee Johannes de gnostieke dwalingen in zijn dagen bestrijdt? Op

de vrijmoedigheid misschien, waarmee hij de waarheid stelt tegenover de leugen?

We zullen deze dingen niet uit het oog verliezen bij ons nadenken over dezen tekst, want Johannes spreekt hier inderdaad zeer krachtig en zeer vrijmoedig.

Hij richt zich in zijn evangelie tegen de gnostieke dwalingen, die ook in Klein-Azië, waar hij aan het einde van zijn leven gewerkt heeft, velen verstrikt hebben. Die gnostieken hebben eenzijdig de neiging om Jezus van Nazareth niet mee te tellen. Hij is er slechts één onder de velen en Hij behoort maar bij de wereld van den demiurg, bij die lage, stoffelijke wereld, die vreemd is aan den echten god, hij is maar vleesch en heeft niets te doen met „geest“. En anderzijds hebben zij de neiging Hem heel hoog te waardeeren, maar, zoo zeggen zij in dat geval, dan moet Hij losgemaakt worden van de wereld, van het „vleesch“, van de stof, van dat minderwaardige product, dat een of andere goddelijke, maar anti-echt-goddelijke kracht heeft gemaakt.

Maar Johannes durft vol te houden, dat de man, van Welken hij spreekt (vs 30), maar niet één is onder de velen. Hij heeft zelfs de wereld gemaakt. Hij is één met het Woord, dat bij God was en dat God was, en door Hetwelk alle dingen gemaakt zijn en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is (vs 3). En tegelijk durft hij vol te houden, dat die hooge man heel veel met de aarde, met het stof, met de wereld te maken heeft, die wereld is zelfs door Hem geschapen.

Onze Heere Jezus, de man, die levens waarachtig God is! Laten ook wij het volhouden tegenover die allen, die Hem maken tot één onder velen, tegenover die allen, die slechts „Jezus“ waardeeren en vereeren en laten wij niet minder blijven belijden, dat Hij ook alles te maken heeft met de dingen, die op deze aarde zijn. Hij is er niet vreemd aan, Hij eischt alles voor Zich op.

* * *

Valt misschien de nadruk op die wonderlijke tegenstelling: Hij was in de wereld en de wereld is door Hem gemaakt?

We willen ook daar op letten. Hij was in de wereld. Toen Johannes de Dooper optrad en gedurende Zijn geheele leven op aarde was Hij in de wereld. Hij, Die als het Woord, dat God was en is, gearbeid heeft aan de schepping der wereld, Hij, Die het heelal met al zijn schoonheid en harmonie (wereld beteekent vaak bij Johannes heelal, schoongeordend heelal) tot stand heeft gebracht, Hij was in de wereld.

Wat is dat wonderlijk? God op aarde! Een mensch, die tevens waarachtig God is! God, jarenlang gaande over Zijn schepping, temidden van Zijn schepselen! Wie kan dat vallen? Wie dit aannemen? Moet het verwondering wekken, dat reeds de gnostieken deze waarheid aannemelijk wilden maken door hun theorieën van verbanding van den Logos met een mensch Jezus, in Nazareth geboren en getogen?

Maar het geloof zegt: het Woord Gods spreekt aldus. In een bepaald tijdsmoment kwam Hij, die alle dingen geschapen heeft, op aarde en Hij was jarenlang op de aarde. En door dat wonder kwam mijn behoud tot stand!

* * *

Maar, zou dit niet den nadruk moeten hebben, dat Hij, die alle dingen geschapen heeft, door de wereld niet aangenomen werd, toen Hij op de wereld was?

Is dat niet verbijsterend? Is het niet vreeselijk? Hij komt naar Zijn eigen huis. De Schepper der wereld in Zijn schepping. En men neemt Hem niet aan. Ja, er zijn er wel enkelen, die in Hem gelooven, Hij mag er eenigen vergaderen, die Hem erkennen als den Logos Gods, maar de wereld als geheel heeft Hem niet gekend. De wereld bewijst, dat zij „wereld“ is geworden. De schepping, gansch goed en volmaakt voortgekomen uit de handen van den Vader aller dingen, heeft zich van Hem afgewend, staat vijandig tegenover Hem, is zoo zeer tegen Hem opgestaan, dat zij den Logos, Die op aarde komt, niet eens erkent. In één zinnetje staan beide woorden naast elkaar! Wereld, 't harmonisch-samengestelde heelal, door Gods almacht gewrocht, wereld, de Gode-vijandige menschheid, die Zijn Zoon niet kent en Hem tenstolte kruisigt.

Het is wel erg. Wie spreekt er nu nog van de arme wereld, die den Zoon niet kent? Ja, we spreken er van, zooals we ook den man beklijnen, die door eigen schuld in armoede leeft, maar we vergeten niet, dat „zij door eigen wil zoo blind geworden is“ (Calvijn), dat zij eenmaal wereld was en moedwillig „wereld“ werd en bleef, zelfs toen de Zoon op aarde was.

Het is wel erg. Wie zou zich niet verootmoedigen? En wie zou niet ten hoogste God loven, als door Zijn soevereine gunst zijn hart bewogen is om Hem wel te kennen? De vrije gunst, die eenwig Hem bewoog.

M.

M. Vr.

KERKELUK LEVEN

Pluriformiteit, de Feenstra en de D. Sikkel.

In verband met prof. Hepp's bekende uitslating wijst men mij op enkele uitspraken van de D. Sikkel in „Eeredienst, Prediking, Ambt“ (Amsterdam, 1937). Op pag. 12 lezen we:

Pluriformiteit?

D. Sikkel: „Eeredienst, Prediking, Ambt“ (A'dam 1937).

„Pluriformiteit beteekent veelvormigheid. Daarmede staat vast, dat wij ons in de pluriformiteit moeten verheffen.“

Want God verblijdt Zich er in.“

Op blz. 13 en 14:

„Daarom is dit woord pluriformiteit van rijken inhoud. Maar daarom dan ook meen ik, dat het niet goed is om dit mooie woord te gebruiken ter aanduiding van een zeer droevig verschijnsel.“

En betreur ik het, dat men telkens weer hoort spreken van de pluriformiteit der kerk, wanneer men bedoelt: de verdeeldheid, het verscheurd-zijn der kerk. Ge moet toch toegeven, dat het een ietwat eigenaardigen indruk zou maken, wanneer een gezin door tweedracht verscheurd was, wanneer de kinderen het ouderlijk huis ontvlucht waren, en men zou dan dit verscheurd-zijn aanduiden met het mooie woord: de pluriformiteit van dat gezinsleven.“

Ik denk wel, dat niemand dat in zijn hoofd zal krijgen, en stel al, dat het geschiedde, dan zou zulk een spraakgebruik toch in hooge mate misleidend genoemd moeten worden. En het wonderlijke is nu, dat wij telkens weer rustig spreken van de pluriformiteit der kerk, wanneer wij daarmede willen aanduiden het verscheurd-zijn der kerk.

Het gebruiken van een mooi woord voor een leelijke zaak is altijd heel gevaarlijk. En dat is met name op dit punt wel heel duidelijk.

Want, door dit mooie woord misleid, gaan steeds meerderen deze beschouwing huldigen: Er zijn hier in de wereld vele kerken. Geen der kerken heeft de volle waarheid. Maar in elk der Kerken wordt nu op eigen wijze de heerlijkheid van Christus openbaar. Ge kunt en moogt wel voorkeur hebben. Maar ge moet toch alles in zijn soort waardeeren.

„Dat is, naar ik meen, de noodzakelijke consequentie van het verkeerd gebruik van dit mooie woord.“

Op blz. 14, 15 en 16:

„Maar deze veelvoudigheid van kerkformatie is geen pluriformiteit. Pluriformiteit is het werk Gods.“

Maar de droevige verdeeldheid in het kerkelijke leven is het werk der menschen. Zij is het direct gevolg van de verduistering van ons verstand door de zonde. Zij staat in verband met zeer ernstige dwalingen.

Zij is met name bij seculierkerken en seculier historisch te verklaren uit zeer zondige overwegingen. Er is ook een dwalen in oprechtheid. Er is een historisch vastgegroeid zijn in verkeerde voorstellingen.

Dan mag ik mijn broeders en zusters niet verloocheenen. Ik moet en wil ze van heeler harte liefhebben. En met hen samenwerken, waar ik maar kan. Ik moet het contact der liefde met hen bewaren.

Ook en vooral met die geloovigen, die met mij leven uit de Gereformeerde belijdenis. Maar bij hen ga ik zeker kerkelijk niet op bezoek. Bij hen haast. Zoomin als ik mijn weggelopen kind ga feliciteeren met zijn nieuwe woning.

Ik wil allerlei bezoeken maken. Maar dat niet. Daarvoor heb ik mijn kind te lief. En de oefening van het contact der liefde zal daarin bestaan, dat ik hem vermaan tot terugkeer.

Zoo openbaart zich mijn liefde tot de eene heilige algemeene Christelijke Kerk. De una sancta! Zie hoe goed en hoe liefelijk is het, dat broeders ook samen wonen.

Maar er is niets liefelijks in, dat broeders, die niet samen willen wonen, elkander feliciteeren met het gescheiden wonen! Dat is verloochening der eenheid.

Maar als het zoo is, als het zoo is naar de Gereformeerde belijdenis, dan moet ik die alderdroevigste kerkelijke verdeeldheid ook niet noemen: de pluriformiteit.

En ik wenschte zoo van heeler harte, dat dit gebruik van het woord pluriformiteit uit ons kerkelijk spraakgebruik verdween. Want het doet ongelukkig veel kwaad.

En dat kan ook niet anders. Ik weet wel, dat hier op aarde ons kennen en belijden ten deele is. Ook ons Gereformeerde kennen en belijden.

Maar ik weet ook, dat ik moet handelen bij het licht, dat God mij geeft. En dan staat het voor mij vast, dat in het Gereformeerde belijden de heerlijkheid van Christus en de waarheid Gods het helderst schitteren. Als dat niet voor mij vaststond, dan was ik niet Gereformeerde.

Eveneens staat het voor mij vast, dat de openbaring van Christus' Kerk in de Gereformeerde kerken de openbaring der kerk is naar de Schrift. En als dat niet voor mij vaststond, dan mocht ik er niet bij willen hooren.

Als men mij naar de kerk vraagt, dan wijs ik daarheen, uit liefde tot Christus en uit liefde tot Christus' discipelen.

Daarmede prijs ik natuurlijk de menschen in de Gereformeerde kerken niet boven de menschen in andere kerkformaties. Wie er dat van maakt, kan niet lezen.

Maar daarmede prijs ik wel de genade Gods, die

VEN

ating wijst
Sikkel in
1937). Op

ng, Ambt'
m [1937]).

id. Daar-
riformiteit

van rijken
k, dat het
ruiken ter
rijkel.
weer hoort
unneer men
d-zijn der
een ietwat
een gezin
er de kin-
n, en men
het mooie
en.

hoofd zal
u zou zulk
misluidend
lijke is nu,
te plurifor-
willen aan-

een leelijke
met name

aan steeds
r zijn hier
erken heeft
rken wordt
tatus open-
ben. Maar
eeren.

telijke con-
dit mooie

erkformatie
iteit is het

kerkelijke
het direct
stand door
er ernstige

secten his-
erwelingen.
Er is een
le voorstel-

a niet ver-
harte lief-
er ik maar
en bewaren.
ie met mij
aar bij hen
zij hen het
n kind ga

er dat niet.
de oefening
estaan, dat

eene heilige
dat Zie hoe
ook samen

roeders, die
leeren met
hening der

ar de Gere-
erdreivigste
r: de pluri-

ie, dat dit
ons kerke-
doet onge-

rel, dat hier
eale is. Ook

elen bij het
et voor mij
heerlijkheid
derst acht-
dan was ik

at de open-
reformeerde
de Schrift.
mocht ik er

an wijs ik
it liefde tot

schen in de
densen in
maakt, kan

le Gods, die

Hij bewees aan Zijn Kerk, gelijk Hij haar hier in ons vaderland tot reformatie bracht.

En daarom strijd ik, waar ik kan, tegen het verkeerd gebruik van het woord pluriformiteit. Dat doe ik niet alleen. Maar dat heeft ook de kerkeraad van Amsterdam gedaan, toen hij in 1920 besloot aan de kerkelijke vergaderingen voor te stellen in de kracht des Heeren de worsteling aan te gaan om te komen tot uitgroei der belijdenis.

Er is helaas uit dat voorstel niet veel geworden. Daarover spreek ik nu niet. Maar mag ik van dit begraven voorstel nog iets in de herinnering terug roepen?

Welnu dan: Er was in 1920 reeds door een anderen kerkeraad een voorstel ingezonden, waarbij aan de Generale Synode verzocht werd zich uit te spreken over allerlei punten en daaronder ook: „over de eenheid en pluriformiteit der Kerk”. En nu is het opmerkelijk, dat in het voorstel, dat Amsterdam's kerkeraad aannam, en straks door allerlei classes en particuliere synodes met groote instemming werd overgenomen, deze formulering niet gevonden werd, maar dat ge daar leest: „omtrent de Kerk des Heeren in haar eenheid en in haar meer of minder zuivere formatie.”

Dit is opmerkelijk. Want ik weet, dat de voorsteller deze formulering opzettelijk gekozen heeft. Dat hij hiermede bedoelde den strijd aan te binden tegen het verkeerd en misleidend gebruik van het woord pluriformiteit.

Deze formulering is wel breder. Maar ze heeft het voordeel, dat ze juist is.

En dat voordeel is niet gering.”

Een en ander is overdruk uit Amsterdamsche Kerkbode.

Ook „niet geoorloofd”? zou men prof. Hepp willen vragen.

Over enkele onderdelen denk ik misschien nog weer ietwat anders dan de aangehaalde schrijver. Maar dat doet hier niet ter zake. Het gaat thans om de vraag, wie al of niet zwijgen moet. Zeker niet, wie de belijdenis laten spreken. Degenen, die een begrip willen verdedigen, dat in de belijdenis niet te vinden is, en tegen de goede exegese ervan ingaat, moesten wat dankbaarder zijn voor het feit, dat ze zoo tegemoetkomend bejegend zijn door wie hun idee bestreden, zonder hen verdacht te maken.

K. S.

De meisjes en de jongelingen.

Prof. Hepp's aanval op ds Feenstra, en zijn opvoedende oproep aan de meisjes, om het Bestuur over hem te interpellieren, heeft heel wat jongelingen aan 't schrijven gezet. Het advies daarna, aan de meisjes gegeven, om maar over den schouder van broer of verloofde heen te kijken... in het „Jongelingsblad”, dat met prof. Hepp meeging in dezen, en dies „op zijn qui vive” heette te zijn, heeft bij meer dan één blijkbaar een effect gehad, dat ietwat anders uitviel, dan prof. Hepp bleek te hopen. Zoo komen uit den kring der jongelingen nog volgende bijzonderheden naar voren:

„Jongelingsblad” van 31 Dec. '36 (NA DE SYNODE) bl. 271, disputabele beweringen over het verbond. Kalme poneering van deszelfs eenzijdigheid. Onderwerp is reeds eenige maanden synodaal.

Idem, bl. 272, weer poneering van monopleurisch verbond. Mitsgaders bespreking der verbondswraakkweste.

Idem, 8 Jan. 1937; bl. 287: behandeling kwestie genade-verbond en uitverkiezing: zijn alle in het verbond begrepen ook uitverkorenen? Weder: over bondsbreuk.

Idem, 18 Sept. 1936, bl. 44, gemeene gratie; particuliere genade gaat voorop en is bron en uitgangspunt voor de ontplooiing der algemeene genade. Overigens bedenke men hierbij, dat de datum van dit nummer vroeger was dan die van de andere; we maken geen captie er op, maar noteeren het geval even, om prof. Hepp te laten zien, wat de meisjes te verwerken krijgen als ze over den schouder van broer of verloofde heen zien. Zoo maar een enorm ingrijpende theorie!

Idem, 18 Juni 1937, bl. 650, verwijzing naar pluriformiteitsbehandeling van eenige maanden geleden. Nog wel „in breede beantwoording”.

Wat wil men meer? De leiding van het „Jongelingsblad” wil ds Feenstra verbieden, wat ze zelf doet. Ik hoop, dat het nu maar eens uit is met dit pogen van sommigen, die in gebreke blijven, als het op argumenteren aankomt, maar niettemin via enkele medestanders, die hun eigen houding soms vergeten zijn, de jeugdbonden willen spannen voor hun kar. Langzamerhand komt er verzet bij de jongeren zelf, getuige no. 7, 2e jrg. van „De Jonge Calvinist”, en met name de brieven, die inkomen ook bij ondergeteekende.

Dit alles is vervelend genoeg. Maar de schuld ligt aan den partijgeest, te meer stuitend bij wie hem telkens luide veroordeelen.

K. S.

Postscriptum. Men wijst me er op, dat ik misschien een keer in mijn citeren van het „Jongelingsblad” perschouwer en kroniekschrijver verzuimde te onderscheiden. Indien ja, excuus gevraagd.

Versterkingskunst of verlengingskunst-je?

Het door prof. dr H. H. Kuyper terzake der promotie van Kamper kandidaten opgeworpen denkbeeld, dat we nu wel niet meer behoeven aan te duiden, gaat blijkbaar terug op art. 16, sub 2, vooral sub 3, van het Academisch Statuut. Sub 2 lezen we:

De faculteit is, en de vereenigde faculteiten (n.l. van rechtsgeleerdheid met letteren-wijsbegeerte, of ook van deze laatste met wis- en natuurkunde, K. S.) zijn, bevoegd zich voor het afnemen van examens te versterken met tot de universiteit behorende hoogleraren buiten de faculteit of de twee faculteiten of

met tot de universiteit behorende lectoren. Van deze bevoegdheid moet gebruik worden gemaakt, indien in eenig examen vakken zijn begrepen, die aan de universiteit uitsluitend vertegenwoordigd zijn door hoogleraren buiten de faculteit of de twee faculteiten of door lectoren.

Deze bepaling heeft voor ons doel weinig beteekenis. Hoogstens wijst ze uit, dat het geen kwaad kan — ondanks prof. Hepp's opmerkingen in dezen — dat in Kampen de helft der professoren in een andere dan de theologische faculteit gepromoveerd is.

Thans volgt sub 3:

Ook kan de faculteit of kunnen de vereenigde faculteiten voor het afnemen van examens op haar verzoek versterkt worden met hoogleraren of lectoren van een andere universiteit of van een hogeschool, daartoe aan te wijzen door Onze Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. Deze hoogleraren of lectoren genieten uit 's Rijks kas vergoeding voor reis- en verblijfskosten.

De laatste alinea herinnert er aan, wat onze lezers trouwens al wisten, dat heel deze bepaling omgaat buiten de theologische promoties van de Vrije Universiteit en eventueel Kampen. Het Rijk trekt zich daar niet veel van aan. En toch worden we al weer bang gemaakt met wettelijke „bescherming van den doctorstitel”. Het gebeurt weer in de laatste weken, evenals destijds, lang geleden, in „De Herant”.

Bovendien heeft het lid sub 2 ook zijn beteekenis voor andere dan doctorale examens. B.v. voor het propaedeutisch examen in de godgeleerdheid. Bij de rijksuniversiteiten wordt daar voor Hebreeuwsch en Israelietische oudheden de bijstand van een lid der litterarische faculteit gevraagd.

Dat met deze bepaling van het Academisch Statuut weinig aan te vangen is, om den strijd in den boezem der Gereformeerde Kerken te beëindigen, blijkt wel.

1e. uit de volgende wetsbepaling:

2e. uit de bedoeling, waarmee de aangehaalde bepaling in het Statuut is opgenomen.

Wat 1e. betreft, sub 4, wordt aldus vervolgd:

De in lid 2 en lid 3 genoemde hoogleraren en lectoren worden gerekend als faculteitsleden, doch het voorzittend lid moet lid zijn van de examineerende faculteit of faculteiten.

Hier is juist, wat het bezwaar is van hen, die Kampen's promotierecht erkend willen zien. De „geleende” professoren zullen nooit gelijk met de collega's der leenende faculteit staan. Ze blijven vreemdelingen en bijwoners. Ze mogen een eindje mee gaan, maar blijven op het tweede plan. Een positie, die niemand begeert, vooral niet, als het heet, dat hij dient tot „versterking” der andere faculteit.

Ja, wat die „versterking” en daarmee het punt 2e betreft, men weet toch wel, dat de bedoeling van de aangehaalde wetsparagrafen een gansch andere is dan die, welke bij de V.U. zou voorzitten, indien zij naar Kampen zou seinen, och professor zoo en zus, kom ons versterken voor het doctoraal examen van mijnheer X of Y (ik hoor de versterkings-bedel al). De bedoeling van den wetgever was ernstig, en had geenszins de strekking een universiteit een middel aan te wijzen tot het stillen van promotiehonger bij zuster-faculteiten. De broeders, die de idee van prof. Kuyper nu ineens (d.w.z. ná den merkwaardigen dag van het Sneeker debat), steunen, plegen nog al eens, tot op den huidigen dag, met den wetgever voor den dag te komen. Dat daarbij veel is, dat geen indruk op ons maakt, is onzen lezers reeds duidelijk. Maar wél vragen we ons af, waarom juist zij toch zoo gemakkelijk een wetsbepaling durven uittrekken, als ware ze een stuk elastiek, hoewel wetende, dat ze daarmee een practijk bevoornden, welke geenszins in de bedoeling van den wetgever lag, noch in de lijn zijner plannen? Het moet toch ernst blijven?

Wat de wetgever werkelijk bedoelde, blijkt wel uit wat Mr H. J. Smidt in het reeds genoemde geschrift opmerkt, bl. 118 v.v.—120. Hij spreekt uitvoerig over de strekking der bepaling en over onderscheiden gevallen, waarin ze reeds toepassing vond. Uit alles blijkt, dat de wet geen comediepel wil. Het gaat om werkelijke versterking, niet om verdubbeling, of optelling. Als mijn lichaam versterking noodig heeft, helpt men mij niet door een duim extra, als vinger nummer elf, of door een derden arm, een tweeden neus, doch door er in te brengen water aan ontbreekt voor een handeling, die van het lichaam met recht gevorderd worden kan. Afwezigte vitaminen. Niet anders staat het met die versterking der faculteiten bij examens. Een faculteit, die een vacature had, kon zich versterken (tijdelijk) met iemand van een andere faculteit. Als de V.U. wil, kan zij dus vandaag, als een hoogleraar ongesteld is, zijn Kamper collega vragen! Drie jaar wachten volstrekt overbodig. Maar dat is wat anders dan naast een gezonden professor van de V.U. een dito collega van Kampen te zetten: quasi versterkingshalve, in werkelijkheid om Kampen te onthouden wat velen er voor begeeren om billijkheidsoverwegingen.

Nog andere voorbeelden mogen spreken: Onderscheiden faculteiten werden versterkt met hoogleraren, die vakken doceerden, welke de examineerende faculteit niet doceerde. Of een benoemd hoogleraar (eerst elders werkzaam) examineerde reeds vóór zijn inauguratie bij de faculteit, waartoe hij zou gaan behooren. Een ander, die ging verhuizen, examineerde nog in het te verlaten instituut. Elders werden examinatoren geleend, omdat zij het vak onder de knie hadden. Een

(Zie vervolg op blz. 78.)

Advent.

„Abraham, uw vader, heeft met verheuging verlangd opdat hij Mijn Dag zou zien en hij heeft hem gezien en is verblijd geweest”.

De Joden hadden dat in Abrahams geschiedenis nooit gelezen, wij ook hebben moeite dat in de hoofdstukken van Genesis te ontdekken. De eisch van CHRISTOLOGISCHE prediking stelt ons in het Oude Testament immer voor moeilijkheden. Moeten wij op grond van dit vers een uitgewerkte christologie in het Boek der Geboorten indragen? Overwoog de Aartsvader onder het licht der sterren als een oudere Anselmus de vraag: Cur Deus Homo? Waarom werd God mensch? Mag ik tol de geloofskennis van Abraham ook den inhoud van Zondag 5 en 6 rekenen? Krijg ik dan eigenlijk niet een onhistorisch portret: Abraham, docent te Kampen? Welken kant moet ik anders met dit mysterieuze woord der Schrift uit? Zou het niet zóó zijn: Abraham, onze vader, verwachtte een openbaring Gods in het vleesch? Daarmede heeft hij het bij alle „vrome” menschen verbruikt, als zij hem „door” hebben, heeft de Vader der Geloovigen voor hen afgedaan. Want wij zijn van nature geneigd een vleeschelijke verwachting der geestelijke dingen verre te stellen boven een geestelijke verwachting der vleeschelijke dingen! Maar in deze verwachting was hij een Vriend Gods, Die een Heere van hemel en aarde wil genaamd worden en aldus van ons wil aanbeden zijn.

Abraham, uw vader!

Zie dat wonderbare leven des geloofs! Zijn pelgrimsdood loopt van een concrete stad Ur door reële woestijnen naar een werkelijk land Kanaän. Hij gaat niet van den eenen toestand over in den anderen, doch hij verlaat zijn land en zijn maatschap om te trekken naar het land van Immanuel. Hij mag daar niet het lied aanheffen: hier beneden is het niet! doch hij moet stappen en steden verwachten tot een erfbezitting. Deze hoop moet hij vasthouden gedurende twee crisissen, ja, zoo sterk is zijn verwachting van Gods genade in dit ons vleesch, dat hij met zijn herders te wapen snelt in een wereldoorlog.

Abraham, uw vader!

Ergens in het veld is de tent opgeslagen van het vreemde stamhoofd. Agressie bedreigt hem van allen kant, door broedertwist is zijn manschap gehalveerd. Wat zal er in zijn gemoed omgaan? Vraag het hem maar! Hij zal antwoorden: ik verlang met verheuging! Zijn oog dwaalt over de steppen, waar de poema huilt en de jakhats rondsluip. Maar zijn geloof ziet de muren van Jeruzalem oprijzen, het gouden tempeldak blinken! Een stem uit het verborgene spreekt: Word gebouwd! Het bevel van een Kunstenaar en Bouwheer weerklinkt: Word gegrond! Sara lacht mogelijk stillekens over haar heer en zegt: Droomer...

Abraham, uw vader!

Op een leeftijd waarin wij ons koesteren in zelf-medelijden, welke een boezemtrek is der onzuivere godsdienstigheid, waarin wij onszelf beklaagen; wij worden oud... komt tot hem de belofte: Sara zal een zoon hebben! Hij moet een zoon des wonders verwachten uit het verstorven vleesch van Sara. De grijsaard moet de verwachting vasthouden aan de lente des levens verbonden. De retrospectieve beschouwingen, waaraan de ouderdom zich gaarne overgeeft, zijn hem ontzegd; de belofte stelt hem onder de verplichting van blijvende jeugd!

Abraham, uw vader!

De eenige grond van dit verlangen is God, is de genadevolle belofte. Dat is het christologische in Abrahams geloof. Toen al ZIJN gronden verzakten, heeft hij gesteund op den vasten grond der dingen die men hoopt. Hij heeft zich geklemd aan den Heere, Die Zich in genade en trouwe aan dit vleesch verbonden had. Ja, toen zijn vleesch en hart bezweek, heeft hij aan de belofte Gods niet getwijfeld door ongeloof, maar is — de belofte omhelzend — in vrede ontslapen.

Abraham, UW vader!

Kent de wereld, in wie bij ieder Kerstfeest kleine vonkjes van een adventsstemming aanglimmen, ons werkelijk aan deze kenmerken Abrahams: mel verheuging verlangd? Ach, de kerk die de verwachting der menscheit bewaart, doet dikwijls niet anders dan die verwachting loochenen. Kent de wereld ons geloof wel als een vasten grond der dingen die men hoopt? Gelooven wij waarlijk Jezus Christus, in dit vleesch gekomen en blijvend aan dit vleesch verbonden? De Zoon des Menschen als Hij komt — Hij zal kerstboomen vinden, kerstfeesten aantreffen, kerstliederen hooren zonder tal — maar zal Hij ook gelóóf vinden op de aarde?

O, Sion, gij verkondigster van goede boodschap, hef uw stem óp met macht!

N. B.

professor in het engelsch hielp ergens elders voor een doctoraal examen, waarbij engelsch bijvak was. Een ander, die spaansch kende, ging elders daarin examineren. Meer voorbeelden noemen we nu maar niet.

Wij verstaan niet goed, dat met zulk een denkbeeld de generale synode van Sneek de kerken drie jaar lang wil bezig houden. Het zou ons tegen de harsst stuiten, als er nog lang over gepraat werd, omdat wij ons zouden schamen tegenover den wetgever wegens wat we niet anders dan als geknutsel kunnen zien.

Waarom is dit denkbeeld niet eens één keer in de pers opgeworpen? We hadden dan dadelijk kunnen zeggen: dank u! De kerken waren dan niet drie jaar er mee bezig gehouden, terwijl het in een achternamiddag wel kan worden afgedaan. Ik betwijfel trouwens ten sterkste, of de V.U. werkelijk er voor te vinden zou zijn, aan dit geknutsel, aan dit gepluk aan de jaspanden van den overigens hooggeleerden wetgever mee te werken. Als ik me eerlijk uitspreek, geloof ik, dat er geen schijn of schaduw is van een bereidheid der Vrije Universiteit, om serieus in te gaan op een denkbeeld, dat niettemin in de vergadering der synode van Sneek door één hoogleraar der V.U. behoefde opgeworpen te worden om het bekende resultaat te bereiken, dat weer voor drie jaar de zaak op de lange baan geschoven werd. En ik wilde, dat andere professoren der V.U. het maar eens rondweg zeiden, dat ze tot dergelijke „versterkingsmanoeuvres“ zich niet leenen — uit respect voor de wet.

De V.U. kan het, dunkt me, niet willen.

En zij, die voor Kampen de gelijheid willen, zullen er niet mee medelidig zijn. Want heeft men er wel op gelet, dat de betreffende artikelen handelen over examens, doch niet over de promotie?

Vergaderingen — ach, hoe vaak zijn ze de zwakke steen van het kerkelijk leven! Het had toch zoo anders gekund!

K. S.

Een vriendelijkheidsonderstelling.

Blijkbaar in terugslag op wat we opmerkten over de Hooger-Onderwijswet schrijft prof. Hepp, dat men de vriendelijkheid moet bewaren (dit in het algemeen) en voorts, dat er onwetendheid schijnt te zijn (dit in het bijzonder) in betrekking tot de manier, waarop aan de V.U. gepromoveerd wordt; de Senaat kent den graad toe (dit in het bijzonderst).

Prof. Hepp's vriendelijke onderstelling van onwetendheid is onjuist. Hij raakt den tekst der Hooger-Onderwijswet niet aan. Hij kan ons dus niet kwalijk nemen, dat wij zoelang wij er zoo voor staan, vriendelijk zijn tegenover de V.U. (dit in het algemeen) en dus aannemen dat zij, nog wel levende in nauw contact met een minister-president van vele jaren, de wet zal handhaven (dit in het bijzonder). Derhalve nemen wij aan, dat al de officiële formules, die de V.U. ook bij promoties gebruikt, zich wel verdragen met den tekst van het duidelijk gebod der wet (dit in het bijzonderst). Hetgeen ook best kan. Als de Synode der Gereformeerde Kerken iets besluit, zijn de hooggeleerden lid der vergadering. Hun stem evenwel is niet beslissend, doch adviseerend. Niettemin wordt van de synode als een eenheid gezegd, dat ze dit of dat besluit. Heel de synode treedt als eenheid naar buiten, al heeft ze ook een interne bepaling, volgens welke de professoren of andere adviseerende leden niet mede „beslissen“. Bovendien kan elke senaat weer onderlinge afspraken maken; ik kan b.v. vrijwillig besluiten, een bepaalde daad niet te doen, als A of B er tegen is. Maar ik ben daarin vrij, en de ander mag het niet van mij eischen, als de wet, die hij moet eerbiedigen, hem het beslissingsrecht uitdrukkelijk ontzegt. Prof. Hepp raakt dus de kwestie niet. De letter der wet bevestigt. En als prof. Hepp soms beweren wil, dat de V.U. de wet overtreedt, hij zegge het; we zullen dan verder zien (dit in het allerbijzonderst).

K. S.

Ook dit is niet „persoonlijk“.

Prof. Hepp, in zijn bestrijding van het Kamper promotierecht, komt o.m. te spreken over het feit, dat twee der drie Kamper hooggeleerden, van wie bekend is, dat zij het promotierecht willen erkend zien, geen theologische doctorsbul hebben, doch bij een niet-theologische faculteit zijn gepromoveerd. Blijkbaar bedoelt hij prof. den Hartogh (juridische faculteit), en ondergeteekende (filosofische). Hij had ook prof. Bavinck kunnen noemen, indien hij met dezen had willen rekenen (filosofische faculteit).

Prof. Hepp verzoekt vriendelijkheid.

Tegenover dit verzoek hebben we 't gemakkelijk genoeg, nu de schrijver zijn eigen methode conform dit verzoek blijkt te achten. We mogen hem dus wel wijzen op het feit, dat prof. Waterink in de faculteit, waarin hij als gewoon hoogleraar doceert, examineert, en promoveert, geen enkel examen heeft afgelegd. Daartoe is hij hoofdmans over honderd... medisch geïnteresseerden. Geen enkel examen in de faculteit, waarin men doceert enzoovoort, — dat is van de door prof. Hepp bedoelden geenszins te zeggen. We zouden meer merkwaardigs kunnen citeren uit den kring der V.U.

Let wel — wij maken er geen captie op. We wijzen slechts op de uitingen van prof. Hepp's vriendelijkheid, die ditmaal meer vriendelijk dan zakelijk zijn. Ieder deskundige weet, dat b.v. promotie bij de ééne faculteit (b.v. de filosofische) mogelijk is op zulke manier, dat de examenstof en de dissertatie rechtstreeks onderwerpen van de andere faculteit raken (b.v. de theologische). Vooral de nieuwe manier van promotie stuurt dien kant bewust uit. Waarom dan ook prof. Hepp doceren moet en examineren aangaande filosofie, in

welk vak hij nimmer eenig betekenend examen heeft afgelegd, noch gepromoveerd is.

Wat men al niet naar voren brengt, om tegen te houden wat men niet wil. Wij zijn er blij mee, dat Kampen beschikt over gepromoveerden van andere faculteiten. En prof. Hepp trachte ons niet te doen gelooven, dat een theologische promotie op zichzelf bewijs aflegt van theologischen-wetenschappelijke zin.

Wat de V.U. betreft: ook prof. dr. A. A. van Schelven doceert en promoveert in een faculteit, waarin hij, zoover wij weten, geen examen aflegde noch promoveerde. En als men bedenkt, dat ook bijzondere hooggeleerden kunnen optreden als hoogleraar, indien zij overeenkomstig art. 179, derde lid, der Hooger-onderwijs-wet tot de faculteit zijn toegelaten, dan is het aantal der mogelijkheden van promotie bij een hoogleraar, die zelf geen examen aflei in de faculteit, welke een doctoralen graad toekent, al zeer groot geworden. Ieder, die op de hoogte is van wat er op dit terrein in binnen- en buitenland geschiedt, weet dit. Hij weet ook, dat de promotie al nauwer aan één man verbindt, en dat de coöperatie der andere faculteitsleden al minder wordt.

Vriendelijk en niet „persoonlijk“ en hoogachtend verblijven we inmiddels allen elkanders onderdanige dienaar.

K. S.

Verzoek aan Dr. W. A. van Es.

Getijk ik in „De Wachter“ lees, is volgens nadere mededeeling van het N.C.P. dr. W. A. van Es de auteur van het door anderen en mij gewraakte bericht, dat door het N.C.P. verspreid is betreffende den zesden hoogleraar.

Waar ook ik mij door dit bericht, om reeds gemelde redenen gekrenkt acht, en mijzelf niet alleen, daar verzoek ik bij dezen dr. van Es dit stuk te willen terugnemen. Mijns inziens moet een curator over bepaalde medecuratoren en over bepaalde professoren der inrichting, waarvan hij curator is (ditmaal doelen we op dr. van Es' curatorschap over „Kampen“) niet zoo schrijven, als hij deed, indien althans het door „De Wachter“ aan het N.C.P. ontleende bericht door hem als juist erkend wordt.

K. S.

De scheuring in Amerika. (XX.)

(Intermezzo: antwoord aan ds. D. Zwier, VII.)

Dat het „aanbod“ van het evangelie (waarbij de dreiging en de proclamatie van Gods bevel geen oogenblik als daarin begrepen mag voorbijgezien worden) nog volstrekt geen bewijs van een gunstige gezindheid Gods is, hebben we eigenlijk bij meer dan één gelegenheid reeds laten doorschijnen of ook duidelijk uitgesproken. Het ongeluk van vele discussies over de beloften en over het verbond is dit, dat men de belofte „op zichzelf“ beziet, alsof ze niet op het nauwste met den eisch verbonden was. Hetzelfde kwaad openbaarde zich eveneens in de abstrahering van de verbondszegeningen, waarbij de verbondswraak zoo heeltemaal kon uit het oog verloren worden, dat men niet alleen vergat, de broeders te bedanken, die dit oud-gereformeerde erfstuk weer naar voren brachten, doch zelfs hen ging bestrijden in „De Heraut“.

Hetzelfde euvel schijnt mij door te werken in de beslissing van Kalamazoo, opgevat naar ds. Zwier's interpretatie (dus met inbegrip van de gunstige gezindheid Gods). In de Catechismusbijlage, bl. 137, sprak ik reeds uit, dat God laat prediken niet alleen ter bekeering, maar ook ter oefening van zijn gerechtigheid. Ik merkte dit op in verband met de moeilijkheden, die tusschen Gereformeerden en Remonstranten gerezen zijn betreffende de gemeene gratie, zooals de Remonstranten die voorstonden, en wees daarbij op Trigland's Antapologie.

In hetzelfde verband wezen we op de exegese van Rom. 1:20. De uitdrukking: „opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn“, duidde een gevolg aan van de openbaring, doch ook de bedoeling, die God met de openbaring heeft. „Dat gevolg heeft God ook bedoeld“ (prof. Greijdanus en vele anderen; er is over deze kwestie veel geschreven).

En daarom is openbaring geen bewijs voor gezindheid van gunst. Voor het geloof is ze ook instrument van den toorn. Er kan geen sprake van zijn, dat, zooals dr. A. Kuyper wil (G. Gr. I, 410) indien de zonde had kunnen doorwerken, de openbaring zou teloor gegaan zijn en ondergaan zijn. Openbaring wordt niet weggenomen, ze dient zoowel hemel- als hellegeschiedenis, en is voor beide onmisbaar.

K. S.

Hulp opleiding Argentinië.

In vriendelijken dank sedert vorige verantwoording ontvangen: f1,— van P. v. d. V. te Rotterdam (C.); f1,50 van „S.—D.“ (verdere aanduiding op verzoek weggelaten); f10,— onder letter P. W. („afgezondert uit extra-verdiensde“); f5,— onder motto: „Sint Nicolaas-cadeau“.

Vriendelijk dankend,

K. SCHILDER, Giro 127278.

BANDJES CATECHISMUSBIJLAGE.

Hierover vindt u nadere mededeelingen op de laatste bladzijde van dit nummer.

Natuursymboliek?

Arthur van Schendel: De zeven tuinen. — J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Voor den literair-historicus, evenals voor den criticus bestaat de noodzakelijkheid, wil hij in historisch verband de literaire producten van een bepaalden tijd beziën, de schrijvers onder te brengen bij verschillende richtingen in de kunst. Dat dit niet gemakkelijk is, begrijpt ieder, die de veelzijdigheid van vele schrijvers heeft leeren kennen. Verschil van opvatting bij onderscheiden vakmensen komt dan ook meermalen voor.

Vooral enkele moderne auteurs zijn moeilijk in te deelen en onder hen veroorzaakt Arthur van Schendel niet den minsten last. Zijn eerste boeken, over den zwerver Tamalone, kunnen zonder moeite worden ondergebracht bij het neo-romantisme, dat vooral in de eerste jaren onzer eeuw veel beoefenaars telde. De zwaarigheid begon met zijn roman „Het Fregatschip Johanna Maria“, waarin zonder twijfel de romantiek een groote rol nog speelde, maar dat toch ook vele trekken bevatte van het realisme.

Dat er zich bij den schrijver een verandering voltrokken had, kon men moeilijk meer ontkennen, toen „De Waterman“ gepubliceerd was en de lijn van het realisme werd sterker nog in „Een Hollandsch Drama“ en „De grauwe vogels“, hoewel het romantisch verlangen er nog duidelijk in sprak. Vrij sterk kwam dit weer naar voren in „De rijke man“, waarin de hoofdpersoon een typisch symbolisch karakter droeg. Dit symbolisme werd weer verhevigd in den heel anders georiënteerden roman „Het leven een dansfeest“, die den lezers een nieuwe verrassing bereidde.

In deze laatste werken leek het zwaartepunt zich verlegd te hebben van het realisme naar het romantische, maar het karakter hiervan verschilde toch aanzienlijk van de neo-romantiek in „De zwerver verliet“.

Hoe men ook moge oordeelen over de „richting“ van den schrijver, één trek hebben al zijn werken gemeen, en dat is het diepe pessimisme dat er uit spreekt. Hierin zit niets verwonderlijks, als men let op het wezen der beide kunstrichtingen, waarbinnen zich het werk van Arthur van Schendel beweegt.

De romantiek heeft toch als grondprincipe een zekere onvoldaanheid over het heden. De romanticus onttrekt zich aan het reële leven, door te vluchten in een vroegere of gefantaseerde werkelijkheid, waarin hij zijn idealen kan beleven. Het realisme schuwt elke wereldvlucht, verdiept zich integendeel in de werkelijkheid van al den dag, maar mist in deze zuiver aardsch-gerichtheid elk geestelijk ideaal. Hij komt niet uit onder den druk van het materiële, dat geen ware bevrijding kan schenken. Daardoor ook zal men in geen enkel boek van Van Schendel levensblijheid zien lichten.

Het nieuwste boek van dezen schrijver „De zeven tuinen“ geeft dezelfde vermenging van realisme en romantiek te zien, die zijn vorige werken kenmerkte. Maar het is tevens toch heel anders. Hij onttrekt den lezer hier geheel aan het rumoer van het leven, door hem te verplaatsen naar een eeuwenoud buiten, eens een groot geheel, nu in zeven buitens gesplitst, alle van behoorlijken omvang, zoodat de bewoners ongestoord kunnen genieten van het leven in de stille bosschen.

De zware stilte der tuinen wordt slechts gestoord door het gepraat en gelach van vele kinderen, zeven jongens en zeven meisjes, die enkele der buitens bewonen. Het is het leven dezer kinderen, hun groei en ontwikkeling in de ongerepte natuur, dat hier beschreven wordt in den roman.

Dit laatste woord vermeld ik hier expres, omdat de schrijver het onder den titel heeft gezet. En daarmee rijst een nieuwe moeilijkheid op. Is dit boek wel een roman?

Onder een roman verstaan wij doorgaans een verlicht proza-verhaal, waarin de handelingen der personen beschreven worden in verband met hun karakter en innerlijk leven. Het accent kan vallen op elk der twee deelen dezer definitie. In den eenen roman treedt het episch gedeelte, de handeling, meer op den voorgrond, in andere wordt het psychische leven meer geteekend, hoewel nooit geheel van elkaar gescheiden.

In de meeste romans van Arthur van Schendel neemt de handeling niet een heel groote plaats in, hij vermijdt zelfs zooveel mogelijk de actie, door den dialoogvorm zoo weinig mogelijk te gebruiken. De zachte kabbeling van zijn rhythme, sleunend op vrij korte zinnen, verleent aan zijn stijl die behagelijke rust, die het lezen prettig maakt, daar de innerlijke actie groot genoeg is, om eentonigheid te voorkomen.

Al de deugden van dezen rustigen stijl versieren het nieuwe werk, hier zelfs in volmaakte harmonie met de rust die er uitgaat van de fraaie natuur der zeven tuinen. Het element van handeling is echter uiterst gering en wordt nog verkleind door den indirecten verhaaltrant. Het gebeuren wordt

hoofdzakelijk de oorzaken over de kinder-drie d'gische komen natuur-verder-waard-leving

Kan het wat zelf zo elemente reeds van steeds oude maar der hederen, in het zich zijn de op me aan ce

Is de leven, mijner te mid heeft Zij we ieder n te zul nog re gaal, boom

Doe steeds de na tuinnis gaat, natuurs wachte metter verder het kw te ga

Zoo schone volgen kunne leven naspe beste rustige lende

Voor men h onbew hier d in de

Maar ling in De ve men l heersc prach de syn geniet in een warra zie ik werke

Gro

Pete Man", leving, heeft basis in de geleid, sturtir de ide volkor

En c kapita deeld.

halzen deze j

niet. I

zijn, h

haar

macht

samen

te bez

komst

voor

de „te

sterke